

GÉCZI JÁNOS

Vágyakozás

Sajnálatra egyedül nekem s egyetlen jogcímen van okom: a városba nem érkezhetek repülőn. Mivel legkisebb részemben sem vagyok madárból, nem közelíthetem meg a helyszínt levegőben. Ha repülővel érkeztem volna a városba, nagy kanyart ír a levegőben a gép, akkor a Holt-tenger felől érkezem, pontosan Maszada gazellabarna hatalmas sziklatömbje fölött váltva a déli irányt keletire, s alaposan megnézem azt a Heródes által építtetett erődítményt, amelyben az időszámításunk előtti első században, Jeruzsálem eleste után a rómaiak ellen fellázadt zelóták három évig tudják védeni magukat, s ahol aztán, az ostrom végén mind a 960-an öngyilkosok lesznek, ez a tettük lesz a későbbi korok zsidósága számára az identitásképzés alapja; látom a ciszjordániai kolostorokat, melyek egyikében a szerzetes Jeromos él, aki a latin nyelvű, a keresztények számára kitüntetetten fontossá váló *Biblia*, a *Vulgata* fordítója és kompilátora; megpillanthatom a Templom-hegyet, amelynek egyik oldala a Siratófal, a közepe pedig a Sziklamecset, és a Siratófaltól a templom-hegy tetejére, a moszlimok harmadikként fontos zarándokhelyére csak a fából összeeszkábált, repülőterek gépekre vezető folyosóira emlékeztető, alkalmi alagúton lehet felkapaszkodni, s azért fából, mert az jól jelképezi azt az ideiglenességet, amellyel mind a zsidók, mind a muszlimok tekintenek az építményre s Jeruzsálem jelenlegi, sok-sok kultúra általi tulajdonlására; és a repülőn ott ülnek mellettem néhányan a barátaim közül, akik tőlem annyiban biztosan különböznek, hogy élvezik a légi utazást. A légi utazástól megrettenten, az aláereszkedő gép szűnhetetlen rázkódásától elgyötörve néztem volna ki a kerek ablakon, alant a teveszőrsárga sivatag szélén elheverő, teveszőrbarna város részletei, egymást követve, s mert a megdőlt géppel kanyarodva félkörívet, mondjuk éppen fél Omegányit, rajzoltunk volna olyan kétezer méter magasságban az ókori eredetű település fölé, elsuhanok a Cion, majd az Olajfák hegye fölött, látom a kapuival megnyitott óvárost, Dávid tornyát, a Szent sírt, a keleti városfal közepén a bezárt Aranykaput, amelyen, a jóslatok szerint, az Ítélet napján belép majd, s otthonába visszatér a Messiás. Látom a Damaszkuszi és a Jaffa kapu között hirtelen nyugatnak forduló villamossín pályájának egyenes végtelenét, az eltérő sűrűségben beépült városnegyedek némelyikét, az őrtornyokat és a tágas parkokat, emlékhelyeket és építkezéseket, majd hogy lefelé csúszik és siklik a levegő kék csúszdájában a gépmadár, s közel kerülünk a leszállópályához, elfordítom a fejemet, figyelem, milyen hangok ébrednek a szárnyaknál, becsukott szemmel várom a méltóságos gép földre érését, megszabadulásomat. Megjövök. Ez a leszállás nem hasonlított volna semmire. Azonban a gép Haifa légikikötőjében, Ben Gurionon landol,

mintegy negyven kilométernyire Jeruzsálemtől, ezért Jeruzsálembé bérelt gépkocsival, GPS által vezérelve, a többsávos, a város testébe nyugatról beburakodó egyes számú autópályán érkezem meg.

Honvágyam ébred, azt hiszem, nem csupán a mindvégig rettegésben tartó repülés legvége után, de Jeruzsálem iránt is. Hogy miféle ez az érzés, azt abban a pillanatban érzem legpontosabban, amikor a repülőgép kerekei gördülnek ugyan, de a levegőben, s érzékelem a földfelszínt. Amikor a gumikerekek gurulását több, együtt ható tényező szabályozza. Abban a pillanatban, a megérkezés minutumában, amikor az emberi testnek ismeretlen és ismerős erők egymással kibékülve hagyják, hogy az életemnek magam is ura legyek, amikor visszajuttatnak saját illetékességem számára.

A muszlim negyedbe vezető Damaszkuszi kapunál föl lehet menni az Óvárost körbekerítő fal tetejére. A kapu előtti tágas, háromszög alakú, a kapu felé lejtő térség, araboktól hangos étel- és italpiac. A kapun belül újabb piac, veszi észre a tájékozódni igyekvő idegen. Hiába terül térképékként a látogató lába elé az óváros, nem lehet rajta eligazodni. Templomtornyokat lát, kupolákat s mindenféle alakzatú, kéréses háztetőket.

Jeruzsálemet, a hajlék városát, kezdetben egyetlen térképről ismerem meg, az egyedüli antik mozaikról a mozaikablák között, legkedvesebb növényem, a rózsaszín lenyomatait keresgélve. A Keletrómai Birodalomban, a mai Jordánia területén található Mábadában, a zsidókkal rokon moábiták, majd az Egyiptomból érkező zsidók városának helyén fölépülő keresztény településen áll az a Szent György templom, amelynek padlómozaikja a hatodik században készült el, s ha eredeti méretében nem is maradt fenn, részletében máig jó állapotban található a mintegy hetvenöt négyzetméteres atlasz és padlózat. E több millió tesszera mozaikszemből összerakott ábrázolat közepén található Jeruzsálem térképe, amely oly pontos és áttekinthető, hogy régészeti feltárásokhoz nyújt máig biztos útmutatást. A mozaik a földrajzi ábrázolásokon kívül házakat, járműveket, hidat, eszközöket, élőlényeket (többek között egy verebet is) ábrázol, de rózsát sajnos nem. Ez a kelet–nyugati tájolású térkép, a rendezés elvét és a rendezettséget együtt tartalmazza és Jeruzsálemet állítja a centrumba. Azt nyilatkoztatja ki, hogy e város a földi világ testének legfontosabb szerve, lényegében a szíve. Sokáig tart a vonzása ennek a mozaikdarabok révén meglátott szívnek. S ez a térkép, amelyen járkálni is szokásuk volt a középkori embereknek, történetesen elég indoka lehet a Jeruzsálemnek nevezett szív iránt ébredt vonzalmamnak, végtére is az én családom civilizációjának közepében nem a szív, hanem egy medence, a Kárpát-medence található, ámbár a sajátomat, a saját szívemben lakozó, tulajdonomat képező lelkemet hol Rómába, hol a római építésű halászfalut mai napig épségben megtartó szigetre, Tisnóba helyezem.

Amúgy a főnézettel rendelkező kora középkori térképen, éppenséggel az erődítéssel körbevett Jeruzsálem esetében, akár valamely gyermekrajzon, a főutca két oldalán húzódó oszlopsor egyike fölfelé, a másik pedig lefelé dől, mintha egy külö-

nösen keskeny levél főértől szétfutó erezetét adnák. S akad rajta egyetlen, árva, tejeére állított templom is, amint az a Chagall-képeken szokásos. Ezt a rögzítési eljárást az értheti meg, aki önmagát az egyenes főutca mértani közepébe pottyantja, nézegessen onnan szertesztét. Az esetlen, kaotikusságában bájos képecske, szép. E szépség annyit nyom a latban a város iránti olthatatlan érdeklődésem fenntartásában, mint magának a képnek a megpillantása. A földszínekben bővelkedő szépség és a görög nyelven feliratozott mozaikkép összeolvad, s kitartóan szorgalmazza, hogy tekintsek mögéje. Keressem föl a valóságos várost, azt, amely mintát szolgáltatott a mozaiknak.

A főutca rajzolata akképp keletkezik, hogy a kétrét hajtott papír valamelyik felének éppen a hajtásra ültetett képe a másik félre is kopírozódik. A valóságban nem ez a helyzet: már nincs meg az egyik oldalán talpon, másik oldalán fejen álló utca. Talán nem is volt. Vagy beépült, s az arab piac, a szűk főtengelye lett. Idejövök, hogy megszemléljem és megmunkáljam a várost, s arról az időtartamról, amely tíz napos, nem mondhatom el sem azt, hogy egy pillanatig, avagy egy évtizedig tart, mivel az időn kívülségével lehet pusztán az ittlétem időszakát egzaktul meghatározni. Hamarosan éppen itt jövök rá arra, hogy nemhogy a mozaik és a mintául szolgáló város nem képes egymáshoz tartozni, de az értelemhez sem járul mindig a szépség. Sőt. A szépség az értelem azon része, amely formai elrendezettségben ugyan tetten érhető, de mivel teljes terjedelmében megtapasztalhatatlan, részletében pedig többnyire láthatatlan, semmi fontosat nem árul el a tartalomról. Ahogy a tíznapnyi időn kívülségben szétfoszlik az időm, és szétfoszlik az esztétikum, és szétfoszlik az értelem, akként magam sem maradok meg az, aki voltam. Túl a GPS-en, nincs, amivel meghatározom magam Jeruzsálemben.

A térkép, amelyet követek, annak a kelet-római mozaiktérképnek a mása, s amely bennem van. Járkálok a városban, egy szögletben ez, egy utcasarkon befordulva az a részlete nyílik és világosodik meg előttem, de teljességében sosem látom. Mustrálok és funkcionálok. Működöm. Egyik-másik befalazott ablak alatt, várom, hogy résnyire nyíljék meg a falazat, és arc tolakodjék az építmény belső homálya elé, hogy ezzel a maga személyiségéhez a ház is hozzájusson, néha a kőbe vésett, de régen lekopott betűk nyomából silabizálom ki a szót, s alkalomadtán meg is látom a homályból előbukkanó archban a kék szemet, s a betűnyomok hasítékaiba benőtt kapri cserjében a betűkből összeálló szó értelmét, de semmi olyan nem esik meg velem, ami bárki sajnálkozására okot adna amiatt, hogy az nem vele, hanem velem történik meg.

Az otthon utáni nosztalgiát aztán többször is meglátom az emberek szemében. Éppenséggel mindig piacon, a sok piacok egyetlen egyikén, ugyanazon, amely a Damaszkuszi kapun belül, a muszlim negyed bejáratánál, az óvárosba lépcsőkön leereszkedő utca elején található, ott, ahol, ha nem is tág terű lesz, de a szokásoshoz képest némileg szélesebbé terebélyesedik, s a hirtelen létrejövő téren kétoldalt és középen egy-egy sorba rendeződött árus kirakodhatja szegényes portékáját. A Jeru-

zsálemet a világ közepének láttató középkori térképen minden út egyenes, és a szent városba viszi a hívőt. Az örömtelen tekintetűek piacára, ahonnan kényelmesen belátható, ugyancsak egyenes út vezet – vásárlás után vagy anélkül – további célja felé. Akár a szűk irányába, akár a Szent sír bazilika felé, akár a Templom hegyre, illetve a rajta felmagasodó mecsetekhez igyekszik az ember, hamarosan a mozaikszerűen épült Óváros belső labirintusába juthat.

Egyedül ennek a kaotikus piacnak, amely ugyancsak távol helyezkedik el a bazártól, léteznek sóvárgó tekintetű kofái, különböző korú nők és férfiak, némelykor gyermekek, akik éppen megközelítik a kamaszkor határát. Zöldséget, friss fűszernövényt, gyümölcsöt, némelyek száraz porokat, ragacsos édességet, tartósított termékeket, műanyag flakonokba palackozott, különböző színű és sűrűségű olajokat, szörpöket, eszenciákat és leveket árusítanak. A levélzöldségek fényesek, a gumók, hagymák, gyökerek lédúsak és feszesek, a gyümölcsök, ha aprók is, de élénkek. Amelyeket felhasítottak, hogy a belsejüket is láthatóvá tegyék, a gránátalmák, narancsok, mandarinok, citromok és datolyák, gyümölcscukortól gazdagon csillognak, mézesen csordul héjukon alá a bőséges nedv. Lärmás ez a piac is, magvak, szárított gyümölcsök, egzotikus fűszerek illata vegyül el az átható olajszaggal.

A Szemét-kapu külső oldalánál már láttam volt azokat a zsákmányt szerző, moho olajbogyó-szüretelőket, ott, ahol a Siratófalat és a Sziklamecsetet és a Szent sírt egymás után felkereső turistákra váraкоznak a panoráma-autóbuszok buffogó motorral. Akkora a helyi, olajszerű szmog, mint a közép-európai fővárosok belvárosaiban. Megfigyelem, ahogyan megfontoltan, a vastag gallyakról, centiméterről centiméterre haladva előre, langaléta botjaikkal a széttaposott járdára verik le az útmentére ültetett, árnyékot alig adó fák érett, fekete és satnya szemű termését, a koszba, a járműből kilépő turisták cipőtalpa elől gyorsan felkapkodva. Suhog rajtuk a bő ruha, az asszonyokon a földet seprő szoknya, a nők vezényletében beletörődött suhancokon a széldzseki. Mintha egytől egyig közepes erősségű és tengeri naplemente-színű szélbe öltöztek volna be, vedrekbe kapkodják, vedrekben gyűjtik a terményt. A mindennapi imákra alkalmas mecset alatt gubbasztó piac legelején is észreveszem őket, a ruhasuhogás árulkodik róluk. Olajbogyót árulnak, aprót, közepeset, szilva méretűeket, gömbölyűket, hosszúkásokat és pogácsaszerűeket, cseppformájúakat, különféle érettségben, ízesítéssel, natúr állapotban és színekben. Nyúlok a kóstolásra felkínált bogyók közé, hogy megízleljem a zöldet, a sárgát, a bíborosat, a lilákat, a kékeket, a barnákat és a feketéket, a görögök szuroksötét Kalamatát, a rancos, sóban pácolt Anthrumbesz-fajtát, a balkonok alatt növekvő, bús donna-barna Arbequinát, az Empeleltre-t, a Leccinót, a lilászöld Manzanillót, a Frantoiót, a dióízű Lucquest, a Picholine-t, de a szélviharszerű ruhazúgás megállítja az olajbogyók közül szemezgetni elinduló kezemet, mert észreveszem, hogy az útszéleken is nevelkedő vadolajfa termése szerepel a kínálatban. Ez a bádogdobozok egymás mellé helyezésével kialakított olajbogyó-áruda a piac első standja. Az olajbogyóárus, akinek tevékenységét hatalmas rokonhad figyeli, egymás után szólítja meg a Damaszkuszi

kapun belépőket, s engem is magához hívott. A piac mélyén azonban, addig, amíg téblábol a vásárló, csak fürkésző szemek követik, majd, ha megakad valamin a szemem, akkor megszólítják, ajánlatokat kap, közel lépnek hozzám vagy fölemelik az árut, úgy kínálva oda valamelyik érzékszerve részére, hogy bővebb tapasztalathoz jusson. A napfényben tündöklő, áruban gazdagnak látszó, de az eladók viselkedése szerint szegényes piac szegény árusai portékáik fölött uralkodva, hogy nem akad vevő, zavartan tesznek-vesznek. Mindegyiknek megvan a maga szégyellni való apró halma, amelyet árgus szemmel oltalmaz s egyben felkínál a jövő-menők forgatagának. Az életükre történő felügyelet felemás módon történik; tevékenységük mellékesnek, pusztán véletlennek, esetlegesnek imitált, de a fásult tekintet másról árulkodik. Nem a színes és finom tapintású, színes kelmék, nem a gondosan kalapált rézedények árusai ők, boltjuk, vagy annak nevezhető, embermagyságnál nem tágasabb fiúk birtokosai, hanem apró árukupacok kövön üldögélő, térden álló, guggoló tulajdonosai, akiknek ebben a pillanatban csakis a portékájuk eladása adja a nap befejezéséhez az egyetlen esélyt, de a kiszolgáltatottságukat elleplezik, s inkább a megszorultságot hangsúlyozzák. Egymással azonban nem állnak szóba, nem is vesznek tudomást a szomszédjaikról, csak az előttük összetorlódó, sietős vagy fényképezéssel foglalatostkodó tömegről, reménykedve, hogy valakinek fenn akad az árun a szeme, s ennek segítségével megszólíthatóvá válik, s a várakozás sötétjét földerítő, fényességet hozó kommunikációba vonható.

A kofák kérő, figyelmet követelő tekintete ellenére továbblépek, nem nézek nyíltan a szénárusra, az ütött-kopott gránátalmák halma mellett kuporgó vénasszonyra, a nylonzacskóból oldalra lógó, fonnyadt mángold levelekre és mentakötegekre vizet permetező, beteges kinézetű nénikére, az egyetlen darab almát felkínáló férfiúra, a maradék pékárúja fölött óbégató ifjúra, és a fánk sütőre, összekötözött lábú baromfit áruló asszonyságra, a korszóból vizet ajánló csonkolt lábú férfiúra, mert azonnal tudomást vesz rólam, s mindaddig, amíg abban reménykedhet, hogy szenet, gránátalmát, mángoldot, mentát, almát, lángosserű kenyeret vagy friss vizet vásárolok tőle, nagy, fekete, szomorú szeme fókuszában ragadok, s az életének ebben a pillanatában én leszek számára a legfontosabb. Ennek a sűrű életű helynek, ha összegyűjteném valamennyi pillantását, abban a néhány percben, amíg sétából sietésbe váltva áthaladok rajta, az a jellemzője, hogy összességében a zavartság, tapintat, latolgatás, fenyegetés, közömbösség ellenére mindegyikben meghúzódik némi szemrehányás. Végére, azzal, hogy a figyelemfelkeltő arcok ellenére sem én, sem más nem könyörül meg a magukra különböző kifejezésű maszkokat arcukra illesztőkön, s nem vásárolunk a sorsukat cégéreként arcukra felrakóktól semmit, ámbár tudjuk, éppen ez a vásárlás tartaná tőlük távol, ha csupán egy napig is, a nyomort. Nem ébred bennem sem irántuk pénzkiadásra ösztökélő részvét, holott tudom, a szörnyűségei helyzetükre, amelyben tengetik mindennapjaikat, s amely miatt a legutolsó terményük, a legutolsó portékájuk, utolsó betevő falatjuk eladására kényszerülnek, valami vigaszt kínálna.

Hunyorgok, a piacon erős a fény. A magányos, egymás iránt érdektelen, egymástól zacskókkal, levetett cipőkkel, szőnyegtekerccsel vagy a megtisztított saláta sáros leveleiből képződő, maroknyi hulladékcsomókkal elválasztott, maguk közé kordont vonó kofák tömege azonban fényben fürdik. A fény közösséggé szervezi az egyszerű népet. S a mézben gazdag fény árnyékhoz is juttatja, egyéni részletekkel ruházza fel valamennyijüket. A tér közepe, mint rózsza virágtányérja, a legtömöttebb és bibe-rózsaszín. A térség szélén, körbe ültetett sárga szirmokként a kizárólag együttesükben gazdagnak látszó, de külön-külön, a sovány és otthontalan piacozók csoportosulnak. A napfénytől minden emberalak hosszúknak, világoskék peremű és sötétkék belsejű árnyékot vet. S mindegyik alak és árnya olyan, ha alaposan megnézem, mint a talpánál összeillesztett két oszlop – ellentétes irányt jelölnek meg. És ha az alak és árnya sokaságát nézem? A mozgó és a mozdulatlanságba befalazott figurák és a velük mozgó vagy csak a napjárás miatt elmozduló árnyak egyetlen mozaikszőnyeggé alakítják a kinek Mekka, kinek Róma irányába mutató jeruzsálemi piacteret. Adódnak, akik térképként is tudják olvasni a piac fény és árnyék megrajzolta mozaikját; ők azok, akik az élet nagy kérdéseivel vannak elfoglalva, s keresztet cipelve a vállukon araszolnak a Sion nővéreinek zárdája felé, vagy egy bizánci eredetű kiméraszlopfőn megpihenve fürdetik arcukat a napsugarakban.

A hajlék utáni vágy szövi egybe a belső városbeli muszlim piac állandóan itt található embereit. A mindennapi önfenntartásra törekvő, örömet nélkülöző fáradtság hatja át részleteiben és áttekinthetlenségében a teret. Persze, a világot tökéletesen megérteni nem lehet, az emberre végezetül, a megértést pótlandó, a dolgok, eszmék, látványok, vagy akár csak a verébraj elröppenése nyomán a légben, tollfoszlányokban jelen marad a repülés, a repülésre emlékezés, a satöbbik és lábjegyzetek gyűjtése. Elég, ha ráismerünk a követendő rendre egy citromban, egy kódarabban, egy tekintetben. Végezetül is abból vagyunk, amit – tekintettel, tettel, ráismeréssel – egybegyűjtünk. Ha a hazavágyódás megnevezi a hont, és a vágy megmutatja a hozzá vezető utat, az elegendő, még akkor is, ha fel kell szállni a repülőre, el kell adni a kötetelt mentát. Térden csúszva el kell érni, és a mások tömjénjétől szagló oltárhoz vezető lépcsőn meg kell vásárolni azt az egyetlen citromot, amelyet a toprongyos, turbános agg kínál számodra, hogy az árából hozzájusson ebédjéhez a leglepukkantabb arab kifőzdében.